

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕПОВНОЛІТНЬОГО, ЯКИЙ ВЧИНЯЄ ВБИВСТВО

О.П. Заворіна

Ефективна оперативно-розшукова протидія злочинності неповнолітніх потребує від оперативних підрозділів повсякденного вивчення, аналізу та оцінки оперативної інформації, яка характеризує структуру й динаміку осіб, які не досягли повноліття. Моніторинг обставин, які сприяють вчиненню вбивств неповнолітніми, а саме: вчинення неповнолітнім злочину (злочинів) раніше; вчинення злочинів, за які неповнолітній не поніс відповідальності; час, місце, способи й обставини вчинення правопорушень; особи, які втягують підлітків у протиправну діяльність; місця концентрації осіб з антигромадськими поглядами, зв'язки з такими особами, та осіб, які становлять оперативний інтерес. Тобто для ефективної протидії вбивствам, які вчиняються неповнолітніми оперативними підрозділами необхідно при оцінці та аналізі оперативної обстановки враховувати такі властивості, котрі властиві лише дітям.

Головним завданням слідчо-оперативних підрозділів є швидке розкриття таких злочинів, встановлення причин і умов, які сприяли вчиненню вбивства. Складність розкриття та розслідування цієї категорії злочинів полягає, як правило, у гострому дефіциті інформації, особливо на першому етапі розслідування. Крім того, у встановленні всіх можливих свідків, відпрацюванні великої кількості версій, слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, які мають бути проведені у стислі строки.

Вважаємо доцільним приділити увагу розгляду одного з основних елементів оперативно-розшукової характеристики вбивств, а саме: оперативно-розшукової характеристики неповнолітнього, який вчиняє вбивство. Завдяки вивченню типових елементів ОРХ працівники кримінальної поліції мають змогу якісно та ефективно протидіяти злочинам вказаного виду.

На думку С.В. Абдул, К.І. Беляков, А.І. Берендєєва оперативно-розшукова характеристика особистості злочинця включає в себе дослідження трьох основних компонентів:

1. соціально-демографічних ознак (соціальне походження й стан, сімейне й посадове становище, професійна належність, а також рівень матеріальної забезпеченості);
2. морально-психологічних властивостей (ціннісні установки і орієнтації, соціальні позиції і очікування, характер і темперамент, рівень моральної і правової свідомості, потреби і інтереси, погляди, переконання і звички, що лежать в основі мотивів злочинної поведінки);
3. кримінально-правових характеристик (дані про спрямованість, зміст і мотивацію, одноособовий або груповий характер злочинної діяльності, її тривалість і інтенсивність).

В свою чергу, дослідники А.В. Баб»як, І.О. Крепаков, О.С. Омельченко, Д.В. Симонович, М.В. Стацак, В.В. Шендрик стверджують, інформацію про злочинця необхідно кваліфікувати за трьома категоріями:

- 1) інформація анатомо-фізіологічного характеру (вік, стать, етнічний тип, конституція тіла, дієво-функціональні ознаки, наявність хвороб, тощо);
- 2) інформація психологічного характеру (тип характеру, мотивація, та мотиви, психічний стан, розумові здібності, характер мови, манера поведінки, моральні цінності та ін.);
- 3) інформація соціального характеру (сімейний стан, соціальний статус, стосунки з рідними, освіта, судимість, роль у злочинній групі тощо).

Аналіз характеристик особистості неповнолітнього, який вчинив вбивство, дозволив одержати портрет злочинця, для якого характерний набір особистісних якостей. За даними, які наводить у своєму дослідженні О.О. Андрєєв, вбивства вчиняються в основному особами чоловічої статі -92%, серед яких у віці до 14 років – 11 %, від 14 до 15 років – 68%, від 16 до 18 років – 21%. Рівень інтелекту у неповнолітніх осіб, які вчиняють вбивства, доволі

низький. 81% з них не мали постійних джерел доходу; 53% неповнолітніх досліджуваної категорії проживали в неповних родинях. Більшість неповнолітніх мали засуджених родичів, проживали не в повних родинях, один або обоє батьків вживали спиртні напої.

Зосередила свою увагу на вікових особливостях неповнолітніх, що впливають на організацію оперативно-розшукової діяльності К.Г. Гриньова. Так, дослідниця пропонує ввести поділ неповнолітніх не тільки стосовно вимог кримінального та кримінального процесуального законодавства, але й оперативно-розшукового. Цей поділ дозволить виділити вікові особливості, проблеми кожної категорії, соціально-кримінологічної характеристики, побачити форми прояву загальних закономірностей розвитку осіб віком до 18 років з протиправною поведінкою.

До першої групи необхідно віднести осіб від 11 до 14 років, стосовно яких порушується кримінальна справа, встановлюються необхідні обставини, але ці неповнолітні не підлягають кримінальній відповідальності, та стосовно них не можна проводити оперативно-розшукові заходи.

До другої групи входять неповнолітні віком від 14 до 16 років, які притягуються до кримінальної відповідальності за вчинення певних видів злочинів, та стосовно них можна здійснювати оперативно-розшукову діяльність в межах оперативно-розшукових справ.

До третьої – відповідно особи від 16 до 18 років, які розробляються методами та засобами ОРД та притягуються до кримінальної відповідальності в загальному порядку.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що з'ясування особливостей неповнолітніх, які вчинили вбивство, або схильні до його вчинення осіб, не тільки може надати уявлення про стан цього виду злочину, пізнати загальні закономірності індивідуальної злочинної поведінки, а й виявити загальні оперативно-розшукові характеристики осіб, схильних до вчинення вбивств, а отже, визначити і вказати конкретні засоби та заходи щодо протидії та розкриття вбивств.